DOI: 10.30816/ICONN4/2017/13

Sacrul în antroponimia românească

Simona Goicu-Cealmof
Centrul de Studii Lingvistice Românești, Timișoara, România

The sacred in Romanian anthroponymy

Abstract: By successfully replacing the absence of very old historical sources, Romanian anthroponymy offers precious information about the religious life of the people who lived in the Carpathian-Danubian-Pontic territory. The analysis of augural anthroponyms shows the importance of Dacian animal totems (the wolf, the bear etc.) and ancient conceptions about human birth or recovery. On the other hand, the Romanian anthroponyms *Crăciun* and *Rusalin* constitute an important argument in supporting the pagan origins of the Christian feasts of Christmas and Pentecost, respectively.
Keywords: anthroponymy, animal totem, augural anthroponyms, religious feasts.

Atribuirea numelui unui nou-născut se întâlnește la toate popoarele încă din cele mai vechi timpuri, când acest demers era influențat de anumite concepții religioase și filozofice. Istoria numelor de persoane arată că alegerea, atribuirea, purtarea, schimbarea sau păstrarea numelui au fost determinate de vechea credință a oamenilor în puterea acestuia. Analiza antroponimiei populațiilor primitive sau a numelor de persoană folosite de popoarele vechi ori mai noi arată că numele este un mesaj simbolic adresat de cel care alege fie grupului din care face parte, fie unor forțe supranaturale. Legătura strânsă dintre o persoană și numele ei face ca acesteia să-i fie atribuite puteri cu totul excepționale. Oamenii au început să creadă în forța ocultă a numelui și îl foloseau ca atare pentru a influența sau chiar a decide soarta individului.

Antroponimia, ca parte integrantă a onomasticii, poate avea un aport important la istoria religiilor. Și-a creat o metodă proprie de cercetare, a adunat un bogat dosar de fapte, a reușit să pătrundă până în timpurile îndepărtate, ceea ce ne permite să urmărim dezvoltarea graduală a religiilor de-a lungul timpului.

1. Antroponime augurale

1.1. Triburile popoarelor antice aveau totemuri, amerindienii, de asemenea, iar popoarele africane le păstrează și în prezent. Vânătorii primitivi considerau animalele ca fiind asemănătoare oamenilor, dar înzestrate cu puteri supranaturale; ei credeau că omul putea să se transforme în animal și invers, că sufletele morților se puteau stabili în animale și că existau relații misterioase între o persoană și un animal. Cât privește Ființele supranaturale, atestate în religiile triburilor de vânători, distingem însoțitorii

BDD-V4392 © 2017 Editura Mega, Editura Argonaut
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 04:55:56 UTC)

sau „spiritele păzitoare" therimorfe, divinitățile de tip Ființa Supremă – Stăpânul Animalelor, protejând atât vânătorul, cât și vânatul, spiritele junglei și spiritele diferitelor specii de animale (Eliade 1981: 5–6).

Eugène Vroonen (1967: 446–449) consideră că numele de animale au semnificații multiple, între care și aceea de e*mbleme ale grupului, semnul de alianță*. Încă din cele mai vechi timpuri, animalele au desemnat triburi, cum s-a întâmplat în cazul israeliților: leul, tribul lui Iuda; ursul, pe cel al lui Ruben; lupul, tribul lui Beniamin. Datorită valorii totemice ale animalelor, au apărut etnonimele antice: *taurini* „tauri tineri", păstrat în numele orașului *Torino*; oscii, numiți *hirpini* „lupi" în numele regiunii *Irpinia*; grecii, *αρκάδες* „oameni urși", păstrat în numele provinciei *Arcadia*, patria mitică a artei bucolice. Animalele heraldice au avut și ele aceleași semnificații; de exemplu, regii Franței, începând cu Philippe-Auguste, au pus animalele pe blazonul lor: leul, mistrețul, leopardul, porcul-spinos, dragonul, salamandra, cerbul înaripat, vulturul, lebăda, delfinul.

> Poporul român s-a născut sub semnul lupului. Acest animal poate fi întâlnit pe columna lui Traian ca emblemă de stat în stindardul dacic: un corp de balaur cu cap de lup. Totul alcătuit din aramă de unde și supranumele lupii de aramă ai dacilor. Stegarul ținea ridicat lupul de aramă care în mers făcea să șuiere aerul în gura lui deschisă și să freamăte solzii mobili de metal izbindu-se unii de alții. Dacă adăugăm că luptătorii din jurul stegarului purtau măști de tipul *tecta galea* (de lupi și de urși), pe care le trăgeau pe cap, și mormăiau fioroși ca niște carnasieri, putem să intuim teroarea pe care o exercita acest corp de elită al armatei dace, temut de altfel pentru vitejia și cruzimea sa (Vulcănescu 1987: 499).

> Prima apariție a lupului în universul existenței umane este la naștere. Rolul acestui animal este benefic atunci când se schimbă numele pentru a proteja, în mod magic, copiii bolnavi sau amenințați cu moartea. Noul nume e dorit să fie numele unui animal sălbatic – Lupu, Ursu, Vidra etc. – căci există credința că sălbăticiunile sunt «curate» medical vorbind, deci exemplare ca sănătate și posesoare a tuturor virtuților du curaj și putere (Buhociu 1979: 146). Prezența lupului poate fi și una malefică, întrucât, imediat după nașterea unui copil, pot apărea semne prevestitoare care permit identificarea celor hărăziți să devină pricolici adică „oameni-lup"; dacă chiția pruncului este roșie, moașa iese cu ia repede afară și strigă: „Auziți lume că s-a născut lup pe pământ! Nu e lup să mănânce lumea, și e lup să muncească și să aibă triște de ea", încercând astfel să atenueze acțiunea nefastă a puterilor răului. Credințele despre transformarea omului în lup sunt răspândite în întreaga Europă. Astfel, zona nordică și insulară a Europei cunoaște figura înfricoșătoare a Werwsolf-ului, iar francezii povestesc despre faptele așa-numitului loup-garou (Coman 1996: 181–183, Pamfile 1916: 131).

> Lupul mitologic are zilele bine-fixate de-a lungul anului în calendarul românilor. Apariția unui patron al lupilor este un element de mare vechime, datând din vremea antropomorfizării puterilor naturii. Străvechea divinitate autohtonă, stăpână a lupilor, a fost asimilată, în urma presiunilor exercitate de credința creștină, în imaginea unui sfânt cum ar fi apostolul Petru celebrat la 29 iunie și la 16 ianuarie sau apostolul Andrei (30 noiembrie) (Goicu 2001a: 93–94).

BDD-V4392 © 2017 Editura Mega, Editura Argonaut
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 04:55:56 UTC)

> Un rol important în viața omului l-a avut și ursul. Dintre toate animalele mari, acesta folosește locomoția bipedă, relevă gesturi, mișcări și fapte ce par a deriva dintr-o „înțelepciune" mai degrabă umană decât animală. De aceea el apare ca un fel de alter-ego sălbăticit al omului: „Ursu-i ca și un om: el își face căsuță ca omu și-și aduce de toate: numai cât atât că n-are foc. El e din om, din morari, a greșit nu știu ce și Dumnezeu l-a trimis în pădure să fie urs (Coman 1996: 142)". Ursul este considerat deținătorul unor însușiri apotropaice: poate alunga bolile, farmecele, chiar pe diavol la casa unde este jucat de ursari, precum și în târla oilor (Bârlea 1981: 129).

Din calendarul ursului trebuie amintite 1. *Stretenia* (2 februarie) când iese ursul din bârlog (dacă intră din nou, iarna va dura; dacă pleacă în pădure, începe primăvara); *sâmbăta ursului* (a treia sâmbătă din Postul Mare) când „urșii se puiesc"; *Macaveii* (1 august) se țin ca ursul să nu facă pagubă la vite (Mușlea, Bârlea 1970: 351–358, 399).

În antroponimia românească, lupul și ursul au intrat ca simboluri ale vitalității și sănătății fizice, numele de persoană *Lupu* și *Ursu* creându-și o bogată familie onomastică ce se regăsește în prezent ca nume de familie în toate regiunile țării. În documentele slavo-române din Țara Românească și Moldova (secolele XIV-XVI) sunt consemnate antroponimele feminine *Lupa* (1565, 1599 ȚR, 1570 M) și *Ursa* (1515 ȚR) echivalente, în plan antroponimic, perechii moționale de tip arhaic *lupa* și *ursa* (< lat. *lupa*, *ursa*) din limba comună (Goicu 2001a: 98).

În *Conscrierea domeniului Beiuș la anul 1721*[1], care cuprinde satele din zona Beiușului, Vașcăului și a Beliului, sunt consemnați toți impozabilii, capi de familie, cu numele de familie urmat de cel de botez, după obiceiul maghiar. Deși numele de botez calendaristice domină antroponimia din această regiune, sunt încă frecvente prenumele formate de la cele două nume de animale, consemnate sub formele: *Lup*, *Lupul*, *Luppo*, *Lupe*, *Lupa*, cu derivatele *Lupaș* (notat *Lupas*), *Lupșan* (*Lupsan*), *Lupușca* (*Lupuska*), respectiv *Urs* (*Ursz*), *Ursul* (*Urszul*), *Ursius*, *Ursa* (*Ursza*).

La unii impozabili, cele două nume, în forma lor simplă sau derivată, apar și ca nume de familie, fapt ce demonstrează că obiceiul de a atribui copiilor astfel de nume este vechi și el s-a transmis din tată în fiu de-a lungul mai multor generații.

Și în *Conscripțiile nominale* din anii 1743–1746, publicate în *Anexe* de Gheorghe Ciuhandu[2] în monografia sa despre românii din Câmpia Aradului, întâlnim aceeași situație: prenumele *Lup* și *Urs* (*Ursz*) cu o frecvență ridicată, iar ca nume de familie: *Lupa*, *Lupan*, *Lupaș* (*Lupas*), *Lupei* (*Lupej*), *Lupoi* (*Lupoj*), *Lupșa* (*Lupsa*), *Lupșe* (*Lupse*), *Lupuț* (*Lupucz*); *Ursul* (*Urszul*), *Ursa* (*Ursza*).

Conform statisticii întocmite de Gheorghe Bolocan (1996: 10–11) pe baza datelor antroponimice pentru întreaga țară, numele de familie *Lupu* ocupă locul 4 în grupa a treia de frecvență cu 45.495 de apariții, iar varianta sa grafică *Lup*, specifică pentru Transilvania, Banat și Maramureș, are 4.680 de apariții. Numele de familie *Ursu* ocupă

[1] A fost publicată de A. Ilea, Gh. Mudura, V. Covaci în „Crisia", X, Oradea, 1980, p. 353–452.

[2] *Românii din Câmpia Aradului de acum două veacuri*, Arad, Editura Diecezana, 1940.

BDD-V4392 © 2017 Editura Mega, Editura Argonaut
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 04:55:56 UTC)

locul 101 în grupa a treia de frecvență cu 21.349 de apariții, cu varianta grafică *Urs* cu 4.098 de apariții, prezentă în aceleași provincii ca perechea sa *Lup*. Cu o frecvență mai ridicată în Moldova, îndeosebi în jumătatea nordică a provinciei, numele de familie *Alupei* (783 de apariții) și *Aursei* (82 de apariții) sunt formate de la numele mamei în genitiv conform modelului *Adăscăliței, Apreutesei, Asmarandei* etc. (Goicu 2001a: 99–100).

1.2. Chiar dacă nu mai este frecvent în zilele noastre, numele de persoană *Bucur* (feminin *Bucura*) are o istorie interesantă, care merită a fi amintită în acest articol. Dacă legătura numelui cu termenii comuni (*a se bucura*, *bucurie*, *bucuros*) este evidentă pentru lingviști, nu același lucru se poate spune despre etimonul vechi, comun întregii familii lexicale. Grigore Brâncuș (1983: 49–51) consideră că verbul *a (se) bucura* reprezintă un derivat de la adjectivul *bucur* „frumos" despre care ne spune că trebuie să fi fost general în româna comună, dar s-a păstrat astăzi cu această semnificație numai ca nume propriu. În onomastică, sub forma unui antroponim care a intrat și în structura unor nume de locuri, *bucur* „frumos" corespunde formal și semantic adjecticului albanez *bukur* din care a rezultat verbul *bukuro(n)j* „a înfrumuseța", *bukuri* „frumusețe", *Bukuria*, nume personal feminin, *Bukurisht* numele unui sat din apropiere de Shkodra.

Faptul că în jurul Brașovului era obiceiul ca nou născuții să fie numiți până la botez *Bucur* ne sugerează că la baza numelui personal ar putea sta sensul de „bucurie". Între credințele legate de nașterea copilului la români, Simion Florea Marian (1895: 46) o amintește pe următoarea:

> Când se naște un băiat, atunci de bucurie râd și cheutorile de la casă, și asta din cauza ca băieții se pot foarte lesne crește și căsători, iar dacă se naște o fată, plâng pentru că o fată este o piatră în casă, și dacă mai are și minte rea, atunci e vai și amar de dânsa. De aici vine apoi că românii, în genere, se bucură cu mult mai tare când capătă un băiat, decât când capătă o fată.

Nu putem exclude nici ipoteza că numele *Bucur* a fost dat și din dorința ca noul născut să fie bucuros, vesel toată viața, apropiindu-se astfel de unele nume date de slavii meridionali: *Veselko*, *Veselin*, *Veselina* cu scopul de a le ura nou născuților să fie veseli, bucuroși (Caraman 1943: 464–497).

Viorica Goicu (2001a: 195) consideră că, în urma conviețuirii dintre daci și romani, a fost posibilă modificarea semnificației inițiale „frumos" a adjectivului *bucur* în cea de „bucuros, vesel", odată ce adjectivul *frumos* (< lat. *formosus*) i-a luat locul în limba comună. Ca nume dacic, sensul lui *Bucur* a putut fi identic cu cel al adjectivului *bucur* „frumos", dar semnificația lui împreună cu cea a adjectivului, s-a modificat sub influența obiceiului, frecvent la romani, de a le atribui copiilor nume echivalente cu urările care se fac după nașterea lor (cf. lat. *Felix*).

În Țara Românească, până la 1500, sunt cunoscute patru persoane cu numele *Bucur* (primul fiind o slugă domnească din Muscel 1437) precum și trei așezări

BDD-V4392 © 2017 Editura Mega, Editura Argonaut
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 04:55:56 UTC)

București (un fost sat din județul Vâlcea în 1392; *București* „cetatea de scaun" și actuala capitală a României, apare într-un document din 1459; un al treilea sat cu acest nume este consemnat în județul Mehedinți în 1483) (Ionescu 1975: 69).

Din recenzia scrisă de Teodor Oancă (1996: 326–328) la *Monografia comunei Berevoiești-Muscel*, București, 1996, autor Ion C. Herea-Bucur, aflăm că în catagrafia din 1838 sunt cuprinse 80 de familii în Berevoiești-Ungureni, cu cele mai frecvente nume de botez *Bucur* (25 de persoane) și *Bucura* (20 de persoane):

> Distribuția pe județe [...] demonstrează și pe această cale cum numele *Bucur*, vechi nume laic românesc de sorginte dacică, este mai răspândit județele limitrofe Carpaților Orientali și Meridionali și era unul dintre numele de botez preferate de cei care practicau păstoritul.

În Țara Hațegului, Ovid Densusianu (1915: 63) a înregistrat, la începutul secolului al XX-lea, numele de botez *Bucur* în localitățile Băuțari și Hobiceni-Uricani, numele de familie *Bucur* în comuna Pui, precum și toponimele *Bucul'śca* (stână în Clopotiva) și *Bucura* (munte în regiunea Retezatului).

În clasamentul efectuat de Gheorghe Bolocan (1996: 11), numele de familie *Bucur* ocupă locul 44 în grupa a treia de frecvență, cu 34.501 de apariții pe țară. Dacă avem în vedere, potrivit aceleiași statistici, că numele cu frecvența cea mai ridicată în România este *Popa* cu 171.195 de apariții, putem aprecia că numele de familie *Bucur* are o poziție privilegiată în ansamblul numelor noastre de familie.

1.3. În legătură cu originea numelui *Oprea*, Ștefan Pașca (1936: 292) susține că legătura cu *a opri* este evidentă. La baza numelui nostru stă același proces psihologic ca la acela italian, *Fermo*, dat ultimului copil, cel care «oprește» seria copiilor unei mame.

Pentru originea numelui *Oprea*, N.A. Constantinescu (1963 s.v. *Oprea*, *Opru*) face și el trimitere la verbul *a opri*, considerând că este un nume format în limba română cu sensul de invocare, privind prolificitatea: „să fie ultimul copil dorit". Acest sens este redat prin *Stamate* la greci, prin *Fermo* la italieni, iar bulg. *Опръо* este un împrumut de la români, unde *Oprea* s-a aplicat copiilor de ambele sexe.

La rândul său, Viorica Goicu (2001b: 44) prezintă niște informații interesante oferite de Oprea Barbu originar din satul Damian, comuna Sadova, județul Dolj. În acest sat sunt mai mulți localnici cu prenumele *Oprea*. Chiar nașul celui chestionat are numele de botez *Oprea*, care se atribuie, de obicei, celor născuți în preajma sărbătorii *Schimbarea la față* din 6 august, când pleacă berzele în țările calde. Oprea Barbu nu a fost dorit de părinți, iar mama lui a vrut să scape de el. A visat însă cum cântă un cocoșel, fapt ce a determinat-o să își păstreze pruncul.

În *Conscrierea domeniului Beiuș la anul 1721*, numele *Oprea* și derivatele sale apar de trei ori: Bajko *Opra*, *Oprissa* Illyés, *Opre* Birta. În *Conscripțiile nominale* din anii 1743 și 1746, publicate în *Anexe* de Gheorghe Ciuhandu, prenumele *Oprea*, notat în grafie maghiară sub forma *Opra*, este încă prezent în localitățile din Câmpia Aradului: Morar

BDD-V4392 © 2017 Editura Mega, Editura Argonaut
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 04:55:56 UTC)

Opra, Hus *Opra*, Dehelany *Opra*, Argyllan *Opra*, Groff *Opra*, Rosu *Opra*, Rotar *Opra*. Ca nume de familie, *Oprea* apare în forma simplă sau derivată, ceea ce demonstrează că este vechi și că s-a transmis din tată în fiu de-a lungul mai multor generații: *Opra Janos*, *Opra* Lupull, *Opran* Janos, *Opran* Stephan, *Opricza* Szav, *Aprucza* Jovan, *Opris* Mihaly.

Conform statisticii întocmite de Gheorghe Bolocan (1996: 10–11), numele de familie *Oprea* ocupă locul 20 în grupa a doua de frecvență cu 59.797 de apariții, iar în inventarul prenumelor actuale cu frecvență de la 10.000 până la 1000, profesorul Bolocan (1999: 387) îl înregistrează pe *Oprea* cu 5.818 apariții. Această informație ne arată că tradiția de a atribui ultimului copil dorit dintr-o familie numele de botez *Oprea* a fost foarte puternică mai ales în comunitățile rurale, unde și numărul copiilor în familii era mare (Goicu 2001b: 42–44).

2. Antroponime ce evocă sărbători creștine cu origine păgână

2.1. De origine preistorică și cu o răspândire aproape mondială, tradițiile populare referitoare la solstițiul de iarnă sunt legate de ideea de *moarte* și de *înviere* anuală a soarelui și, ca urmare, a omului. La multe popoare europene s-a făcut o apropiere între acest eveniment astral și sărbătoarea Crăciunului, fapt ce a condus la preluarea de către creștini a unor practici păgâne cum ar fi arderea unui butuc, a unei buturugi în ajunul Nașterii lui Iisus Hristos. La strămoșii românilor, cuvântul *Crăciun* avea, iar la aromâni are încă, legătură directă cu focul ce alimentează soarele pe cale de stingere la solstițiul de iarnă, întrucât el exprima chiar acest sens: „butucii aprinși solemn la această dată". Butucul Crăciunului se află în foarte vii tradiții la aromâni, unde *crăčiun* înseamnă atât „butucul" cât și „sărbătoarea":

> Trî Crăčiun... tu foclu yiu si-aruncă nișce trupuri mări di arburĭ țe s'cleamă crăčiuńĭ („de *Crăciun*... în focul viu se aruncă niște trunchiuri mari de arbori care se cheamă crăčiuńĭ) (DDA s.v. *crăčiun*).

La meglenoromâni, rolul principal îl joacă *bọdnicu*, despre care Teodor Capidan (1925: 37–38) ne spune că în ziua de 24 decembrie, în fiecare casă se aduce din pădure câte o buturugă ceva mai mare, ca să ardă în vatră din seara de Ajun a Crăciunului până la Bobotează. Imediat ce este introdusă în casă, aceasta se aprinde în vatră, avându-se grijă ca cenușa să nu se răspândească deoarece este bună de pus la rădăcina pomilor, ca aceștia să fie roditori în anul următor.

La românii ardeleni, obiceiul a fost consemnat de Alexiu Viciu (1914: 5) în felul următor:

> După miazănoapte umblă feciori a colinda. Astfel oamenii adulți nu se mai culcă, ci pun de cu seara un butuc mare pe foc (unde mai sunt cuptoare vechi). Lângă acelea stau povestind și ascultând colindele. Bătrânii se îngrijesc ca în seara de Crăciun să nu se gate fânul din ieslea vitelor, nici să nu se stingă focul din vatră.

La rândul lor, albanezii ardeau un butuc mare numit *kërcun* toată noaptea

BDD-V4392 © 2017 Editura Mega, Editura Argonaut
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 04:55:56 UTC)

Ajunului. Când era adus în casă, membrii familiei strigau „dragă butucule, poftește la foc" și turnau pe el din tot ce mâncau și beau în acel moment.

Acest fapt ne conduce la concluzia că în evoluția sărbătorii Crăciunului au existat două etape distincte. În prima perioadă, cea a sărbătorii păgâne, butucul care arde reprezintă unul din cele mai arhaice simboluri. Legătura dintre rom. *Crăciun*, ar. *cărciun*, și alb. *kërcun* „butuc" reprezintă o dovadă a existenței unui cuvânt care, cu semnificația sa primară de „butuc" a aparținut unei limbi traco-dace, de unde el s-a continuat în limbile moderne, fie cu sensul său vechi (albaneză, aromână), fie că a dobândit o semnificație creștină (română) (Goicu 1999: 29, 40).

Ca nume de botez românesc, *Crăciun* cunoaște atestări timpurii. Unul dintre cele mai importante izvoare cu privire la vechimea românilor, *Regestrum de Várad* (1205–1235) consemnează antroponimul *Crăciun* sub formele: *Crachinus, Karachinus, Crachun, Karachun, Karasun* despre care Nicolae Drăganu (1933: 50) afirmă că au o „înfățișare românească". De asemenea, în documentele din Transilvania apare în anul 1351 numele unui voievod din Bilke sub forma *Karachun* = *Crăciun* (DRH, X, T, doc. 59).

În Moldova, numele de botez, *Crăciun* este atestat pentru prima dată în anul 1414: *Craciun* Belcescul, tatăl lui Petru, al lui Ioan, al lui Iosif și al lui Andriiaș. În Țara Românească, cea mai veche atestare apare la 1478 sub forma *Craciun* (din Slatina) (DERS 1981: 57). În primele documente din aceste două provincii istorice numele în cauză prezintă un [*a*] în prima silabă, forma cu [*ă*] apărând pentru prima dată în anul 1486 în Țara Românească. Apoi formele cu [*a*] sau cu [*ă*] alternează în documente până spre sfârșitul secolului al XVI-lea (DERS 1981: 57).

Ca nume de botez, *Crăciun* este redat în *Conscripțiile nominale* publicate în *Anexe* de Gheorghe Ciuhandu sub forma *Kracsun* (60 de cazuri) și prin *Kracson* (10 cazuri). Din totalul numelor înregistrate, numai la 4 impozabili numele *Crăciun* (la care se adaugă forma derivată *Crăciunaș* notată *Kracsonas*) apare pe primul loc, cu funcția de nume de familie (Goicu 1999: 45).

Printre numele de botez întâlnite în documentele din secolul al XVII-lea referitoare la Țara Oltului, Ștefan Pașca (1936: 218) îl înregistrează pe *Crăciun* care a devenit apoi nume de familie: *Krecsun* 1726, *Kretsun* 1758, *Chrecsun*1722, 1758, 1789 și pe *Crăciunel* (notat *Krecsunel* 1758).

În clasamentul întocmit de Gheorghe Bolocan (1996: 10) numele de familie *Crăciun* ocupă locul 11 în grupa a treia de frecvență cu 43.900 de apariții pe țară. Cel mai important derivat, *Crăciunescu* (3.431), este mai frecvent în Oltenia și Muntenia. Acesta reprezintă un derivat cu sufixul *-escu* de la patronimul *Crăciun*, după modelul *Ion – Ionescu*, *Popa-Popescu* etc. Varianta *Crăciunesc* (111 apariții) este întâlnită în Transilvania și a fost impusă pe cale oficială de către notarii străini, care l-au suprimat pe [*-u*] final atât în scrierea numelor de persoană, cât și în cea a toponimelor (Goicu 1999: 48). Alte derivate de la *Crăciun* apar, ca nume de familie, cu o frecvență mai redusă: *Crăciunoiu* (933), *Crăciunică* (366), *Crăciunel* (292), *Crăciunaș* (277), *Crăciuneanu* (151).

BDD-V4392 © 2017 Editura Mega, Editura Argonaut
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 04:55:56 UTC)

2.2. De origine precreştină este şi *Rusalii*, denumirea sărbătorii Pogorârii Duhului Sfânt, care se celebrează la 50 de zile după Paşte[3]. Aceasta provine, prin intermediar slav, din lat. *Rosalia* care desemna „o sărbătoare păgână, de origine orientală, dedicată manilor adică sufletelor celor morţi, considerate divinităţi; cu acest prilej se împodobeau mormintele cu trandafiri".

Într-un studiu mai puţin cunoscut, Sever Pop (1939: 1–38) arată că, pe baza repartiţiei geografice, forma *Rusalii* cu varianta *Rusále* este întâlnită în vestul ţării, spre deosebire de întinsul teritoriu care cuprinde Moldova, Bucovina, Basarabia, Dobrogea, Muntenia şi Oltenia, unde se zice *Duminica Mare*. De asemenea, în dialectul aromân apar formele *Arusal'e* şi *Arisal'e* ca şi continuatoare ale lat. *Rosalia*.

Obiceiul pomenirii morţilor s-a păstrat la români. În Moldova, în sâmbăta dinaintea Rusaliilor, adică la Moşii de Vară sau Moşii cei Mari, gospodinele dădeau de pomană cofe, străchini, sticle, căni, ulcele umplute cu vin sau apă, frumos împodobite la gură cu flori, în special cu trandafiri (Pamfile 1910: 8). În satele din Ţara Românească, exista obiceiul ca femeile să plângă pe la morminte fiindcă în această zi păcătoşii se trimit din nou la munca iadului (Marian 1896: 66–67). În regiunea de munte a Banatului se dădeau de pomană colaci împreună cu olcuţe noi, pline cu lapte sau mămăligă; de toarta oalei se lega *o chită* de cireşe şi de flori şi în oală se punea o lingură nouă (Marian 1892: 388)[4]. Astfel de obiceiuri există şi la aromânii din Peninsula Balcanică: toate femeile care au pierdut pe cineva fac *pite*, numite *plăcinte*, le duc la morminte şi le schimbă între ele pentru iertare. Se crede că în ziua aceasta şi morţii se satură (Pamfile 1910: 10).

În Banat şi în Transilvania localnicii consideră că numele de botez *Rusalin* şi *Rusalim* se dau copilului născut în perioada acestei sărbători. Putem considera că forma *Rusalin* este un derivat românesc de la *Rusale (Rusalii)* cu sufixul *-in* ca în *Florin*, *Sorin*, în timp ce *Rusalim* ar putea fi o variantă a primei forme sau o apropiere de toponimul Ierusalim, numele oraşului sfânt. De remarcat şi faptul că în aceleaşi regiuni sunt întâlnite, cu o frecvenţă ridicată, şi numele de familie *Rusalin* (29 în Transilvania, 29 în

3 În celelalte limbi europene, numele sărbătorii provine din lat. *Pentecoste, -es* (< gr. πεντεκοστή (ημέρα) „a cincizecea zi"): it. *Pentecoste*, fr. *Pentecôte*, cat. *Pentecosta*, sp.*Pentecostés*, basc. *Medekoste*, engl. *Pentecost* (Tagliavini 1963: 250).

4 Cuvântul latinesc *Rosalia* a fost preluat în paleoslavă sub forma *rusalija*, dar apare şi în limba slavilor din jurul românilor în sintagmele: rus. *rusal'ja nedělja*, *rusal'naja* sau *rusalka* toate cu semnificaţia „săptămâna Rusaliilor". Alături de aceste semnificaţii, la ambele popoare aşanumitele *Rusalki* (ca şi *Rusalci* la bulgari) joacă acelaşi rol cu Rusaliile şi Ielele de la români. În concepţia mitologilor slavi, ele sunt zânele apelor, ale pădurilor şi câmpiilor, trăind în apropierea acestor locuri. Reprezentând duhurile fetelor moarte înainte de logodnă, locuiesc în palate pe fundul apelor şi îi atrag pe cei imprudenţi în apă (Vuia 1922: 224). Aceste fiinţe cu puteri supranaturale au fost preluate şi de români, prin adaptarea folosirii lor la unele tradiţii autohtone, când exista credinţa în duhurile apelor. Tudor Pamfile (1910: 20) arată că la români Rusaliile sunt „nişte spirite femeieşti făcătoare de rele"; numele lor nu trebuie rostit, aşa încât ele se exprimă doar prin pronumele *(I)Elele* sau *Dânsele.*

BDD-V4392 © 2017 Editura Mega, Editura Argonaut
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 04:55:56 UTC)

Banat) și *Rusalim* (59 în Transilvania, 53 în Maramureș) comparativ cu celelalte provincii românești (Goicu 1999: 91).

Suplinind cu succes lipsa unor izvoare istorice timpurii, antroponimia românească oferă date prețioase despre viața religioasă a oamenilor care au trăit în spațiul carpato-danubiano-pontic. Analizând *antroponimele augurale*, putem afla informații despre animalele totemice ale dacilor (lupul, ursul), despre concepțiile străvechi legate de nașterea omului sau de vindecarea lui. Pe de altă parte, antroponimele românești *Crăciun* și *Rusalin* sunt un argument important în susținerea originii păgâne a unor sărbători creștine: Crăciun, Rusalii.

Bibliografie

Bârlea, O. 1981. *Folclorul românesc*. București: Editura Minerva.

Bolocan, Gh. 1996. Dicționarul numelor de familie din România. *Studii și cercetări de onomastică* II (2): 7–44.

Bolocan, Gh. 1999. Prenumele actuale – inventar și repartiție teritorială. *Studii și cercetări de onomastică* 4: 369–412.

Brâncuș, Gr. 1983. *Vocabularul autohton al limbii române*. București: Editura Științifică și Enciclopedică.

Buhociu, O. 1979. *Folclorul de iarnă. Ziorile și poezia păstorească*. București: Editura Minerva.

Capidan, Th. 1925. *Meglenoromânii. I.* București: Academia Română.

Caraman. P. 1943. Les bases mystiques de l'anthroponymie. Prolégomène à l'étude des noms personnels roumains. *Balcania* VI: 464–497.

Ciuhandu, Gh. 1940. *Românii din Câmpia Aradului de acum două veacuri*. Arad: Editura Diecezana.

Coman, M. 1996. *Bestiarul mitologic românesc*. București: Editura Fundației Culturale Române.

Constantinescu, N. A. 1963. *Dicționar onomastic românesc.* București: Editura Academiei.

DDA. 1974 = Papahagi, Take. *Dicționarul dialectului aromân, general și etimologic*, ediția a doua. București: Editura Academiei.

Densusianu, O. 1915. *Graiul din Țara Hategului.* București: Socec and Comp.

DERS 1981 = *Dicționarul elementelor românești din documentele slavo-române* 1374–1600 (redactor responsabil Gh. Bolocan). București: Editura Academiei.

Drăganu, Nicolae. 1933. *Românii în veacurile IX-XIV pe baza toponimiei și a onomasticei*. București: Monitorul Oficial și Imprimeriile Statului.

DRH, X, T. 1977. *Documenta Romaniae Historica. C. Transilvania. X (1351–1355)*. București: Editura Academiei.

Eliade, M. 1981. *Istoria credințelor și ideilor religioase. I. De la Epoca de piatră la misterele din Eleusis*. București: Editura Științifică și Enciclopedică.

Goicu, S. 1999. *Termeni creștini în onomastica românească*. Timișoara: Editura Amphora.

Goicu, V. 2001a. *Contribuții de onomastică istorică*. Timișoara: Editura Augusta.

Goicu, V. 2001b. *Onomastică românească*. Timișoara: Editura Augusta.

Ilea, A., Gh. Mudura, V. Covaci. 1980. Conscrierea domeniului de la Beiuș. *Crisia* X: 353–452.

Ionescu, Ch. 1975. *Mică enciclopedie onomastică*. București: Editura Enciclopedică Română.

Marian, S. Fl. 1896. *Inmormântarea la români.* București: Lito-tipografia C. Gōbl.

Marian. S. Fl. 1995. *Nașterea la români. Studiu etnografic.* București: Editura Grai si Suflet.

BDD-V4392 © 2017 Editura Mega, Editura Argonaut
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 04:55:56 UTC)

Mușlea, I. și O. Bârlea. 1970. *Tipologia folclorului. Din răspunsurile la chestionarele lui B. P.-Hasdeu*. București: Editura Minerva.
Pamfile, T. 1910. *Sărbătorile de vară la români. Studiu etnografic.* București: Socec and comp.
Pamfile, T. 1916. *Dușmani și prieteni ai omului*. București: Socec and Comp.
Pașca, Șt. 1936. *Nume de persoane și nume de animale în Țara Oltului*. București: Imprimeria Națională.
Pop, S. 1938. Le più importanti feste presso i romeni. *Revue des études indoeuropéennes I.* Fasc. 2–4.
Regestrum Varadinensis examinum ferri candentis ordine chronologico digestum, descripta effigie editionid a. 1550 illustratum. 1903. Budapest.
Tagliavini, C. 1963. *Storia di parole pagane e cristiane attraverso i tempi*. Brescia: Morcelliana.
Viciu, A. 1914. *Colinde din Ardeal. Datini de Crăciun și credințe poporane*. București: Socec and Comp.
Vroonen, E. 1967. *Les noms de personnes dans le monde. Anthroponymie universelle comparée*. Bruxelles: Éditions de la Librairie Encyclopédique.
Vuia, R. 1922. Originea jocului de călușari. *Dacoromania* II: 220–225.
Vulcănescu, R. 1987. *Mitologie românească*. București: Editura Academiei.

BDD-V4392 © 2017 Editura Mega, Editura Argonaut
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 04:55:56 UTC)